

VU Research Portal

De Molensteen van Informed consent

van Gemert, F.H.M.; Nabi, S.S.

published in
De Criminoloog
2012

document version
Peer reviewed version

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Gemert, F. H. M., & Nabi, S. S. (2012). De Molensteen van Informed consent. *De Criminoloog*, 5(1), 1-2.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
vuresearchportal.ub@vu.nl

This is a postprint of

De Molensteen van Informed consent

Gemert, F.H.M. van, Nabi, S.S.

De Criminoloog, 5(1), 1-2

Published version: no link available

Link VU-DARE: <http://hdl.handle.net/1871/45984>

(Article begins on next page)

Van de Voorzitter

Een nieuw NVK-congres, een nieuwe Nieuwsbrief. Het is inmiddels een goede gewoonte geworden dat ons jaarcongres bestaat uit een thematisch deel, waar één thema er speciaal wordt uitgelicht, en een 'marktdag', waar het onderzoek wordt gepresenteerd waar Nederlandstalige criminologen zoal mee bezig zijn. Het thema van dit jaar, 2012, criminalisering, komt impliciet wel eens in ons onderzoek aan de orde, maar de meeste criminologen houden zich pas met een bepaald probleem bezig *nadat* het is gecriminaliseerd. Eigenlijk is dat merkwaardig: de afgelopen jaren is er ontzettend veel gedrag gecriminaliseerd of in allerlei pseudostrafrechtelijke regelingen opgenomen en het idee dat met criminalisering problemen ook echt worden aangepakt is wijd verbreid. Wij hopen dan ook dat dit congres een stimulans is om het maatschappelijke en politieke proces dat aan criminalisering vooraf gaat een prominenter plaats op de onderzoeksagenda te geven.

Dit nummer van *De Criminoloog* is voor een flink deel gewijd aan het doen van kwalitatief onderzoek in de criminologie. Frank van Gemert en Sher Shah Nabi gaan in op de problemen voor etnografisch onderzoek wanneer op Noord-Amerikaanse leest geschoeide 'ethische richtlijnen', en dan met name de notie van 'informed consent', ook in Nederland ingang zullen vinden. Etnograaf bij uitstek, Richard Staring, gaat in een interview met Melvin Soudijn, naar aanleiding van zijn aanstelling als bijzonder hoogleraar Mobiliteit, Toezicht en Criminaliteit aan de Erasmus Universiteit, onder

andere in op de rol van vertrouwen en wantrouwen bij het afnemen van veldinterviews met verschillende groepen migranten. Georgios Antonopoulos gaat in op de verschillende stappen – en grenzen – van het doen van etnografisch onderzoek naar georganiseerde misdaad. Vervolgens doet Joris van Wijk verslag van een demonstratie van Afghaanse vluchtelingen in Den Haag tegen het zogenaamde F1-beleid. Hij beschrijft het vooral als de allereerste fase van het doen van kwalitatief onderzoek – het aanknopen van contacten – en het dilemma van de onderzoeker als 'profiteur' van anderen ellende, waarbij een voorzichtige stap richting actieonderzoek wordt gesuggereerd om dit probleem te ondervangen. Tenslotte vindt u in de dit nummer van *De Criminoloog* een verslag van de afgelopen NVK-studiemiddag naar aanleiding van de toekenning van de Stockholm Prize aan Jan van Dijk voor zijn verdiensten voor de victimologie. Rest mij als nieuwe voorzitter van de NVK, namens een grotendeels nieuw bestuur, de wens uit te spreken dat wij een vruchtbaar congres zullen hebben en dat het met de NVK minstens zo goed mag blijven als nu.

Namens het bestuur van de NVK
René van Swaaningen, voorzitter

Opinie

De molensteen van informed consent

Frank van Gemert (Vrije Universiteit) en
Sher Shah Nabi (Erasmus Universiteit Rotterdam),

Informed consent is een belangrijk principe binnen de ethiek van wetenschappelijk onderzoek. De kern is dat onderzoekers verplicht zijn voldoende en adequate informatie te geven over het onderzoek zodat subjecten geïnformeerd kunnen beslissen over al dan niet deelnemen aan dat onderzoek. *Informed consent* heeft als doel de belangen en privacy van de respondenten te beschermen.

De ethiek van sociaal wetenschappelijk onderzoek is nauw verbonden met die van de medische wetenschappen, waar een ethische toetsing van onderzoek op mensen formeel is vastgelegd. Hoewel formele verankering voor de sociale wetenschappen in Nederland nog niet een feit is, heeft *informed consent* een vaste plaats binnen de ethische richtlijnen. Dat is van grote invloed op de wijze waarop sociaalwetenschappelijk onderzoek wordt verricht.

De laatste jaren wordt in toenemende mate van psychologisch en pedagogisch onderzoek verwacht dat een formele ethische toetsing plaatsvindt. In het kielzog van medisch

INHOUDSOPGAVE

1 Van de Voorzitter

Opinie

- De molensteen van informed consent

3 Het interview

- Een interview met Richard Staring

4 Uit het onderzoeksveld

- 'The Boys and Girls Next Door';
Doing Research with 'Organised Criminals'
- Slachtoffers van vermoedens.
Verslag van een demonstratie op 24 april te Den Haag

6 Criminologische conferenties

- Studiemiddag 'Visies op slachtofferschap'

7 Recent verschenen

8 Oraties en Promoties

- Benoemingen, onderscheidingen, enz.
- Agenda
- Colofon

ethische commissies onder toezicht van de CCMO (Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek) overwegen ook andere disciplines of faculteiten van universiteiten om zelf een dergelijke formele ethische toetsing in te richten. Op de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de VU hanteert men sinds enige tijd een Ethiek Reglement.

Het volgen van zulke richtlijnen maakt het makkelijker om te komen tot publicatie in internationale tijdschriften en het kan ook samenwerking met buitenlandse partners bevorderen. In de Verenigde Staten gelden bijvoorbeeld strenge regels, op naleving daarvan wordt scherp toegezien door subsidie verstrekende instanties. Willen onderzoekers met buitenlandse (Amerikaanse) collega's samenwerken, dan is het raadzaam dezelfde richtlijnen te volgen. *Informed consent* is daarvan steeds een vast onderdeel.

In Nederland bestaat geen nationale beroepscode voor criminologen. Dat wil zeggen, de Nederlandse Vereniging voor Kriminologie (NVK) verwijst (o.a.) naar de bestaande beroepscode van de British Society of Criminology en sluit zich daarbij aan. Nederlandse onderzoekers lijken geneigd *informed consent* als norm te hanteren en niet toevallig wordt dit ook aangeraden in handboeken die onze criminologie studenten als verplichte literatuur kennen.

Strakke richtlijnen maken het doen van onderzoek lastig, er worden obstakels opgeworpen. Het werken volgens *informed consent* is daarvan een goed voorbeeld, dat echter sommige onderzoekers meer raakt dan anderen. Etnografen die veldwerk verrichten hanteren voor zichzelf andere richtlijnen, *informed consent* is geen vanzelfsprekend onderdeel. Zij varen als regel op eigen kompas en besteden veel aandacht aan het verwerven van een positie in de onderzoeksetting, aan het 'binnen' komen.

De onderzoeker die (bijvoorbeeld) middels vragenlijsten data verzamelt, kan met de deur in huis vallen en respondenten wijzen op de inhoud van het onderzoek en op anonimiteit van de gegevens. Respondenten weten waar zij aan meewerken. Voor een etnograaf is deze aanpak niet realistisch en contraproductief. Doet hij criminologisch onderzoek, dan zal dat in verhevigde mate gelden. Criminele onderzoeks-subjecten hebben niet zelden andere belangen dan waarheidsvinding en daarom zijn zij vaak niet mededeelzaam. In criminele milieus heeft men geen belang bij het toelaten van onderzoekers. Toch zijn dit de settings waar de etnograaf neerstrijkt, terwijl andere onderzoekers er wegblijven.

Bij veldonderzoek is het binnentreden van de setting een delicate aangelegenheid. Onderzoekers zien zich vaak geconfronteerd met een wantrouwende en defensieve houding omdat ze worden gezien als buitstanders, die de gang van zaken zouden kunnen verstoren. Een weigering na een onhandige binnenkomer kan onderzoek simpelweg onmogelijk maken. Tegen deze achtergrond is *informed consent* een blok aan het been van de etnograaf, die voelt als een molensteen. In de praktijk geeft deze onderzoeker zelden bij een eerste ontmoeting een volledige uitleg over het onderzoek.

Toch is dat niet vreemd, want in het alledaagse leven geeft bijna niemand zich zomaar bloot aan een vreemde. De onderzoeker die de tijd neemt en *rapport* opbouwt, volgt dus

in zekere zin codes die we als mens vanzelfsprekend vinden. De collega die met een bliksembezoek een vragenlijst komt afnemen is welbeschouwd een vreemdere buitenstaander dan de etnograaf. De collega met vragenlijst accepteert een afwijzing om mee te werken en klopt gewoon aan bij een volgende deur, maar voor de etnograaf ligt dat anders. Hij heeft als regel een doordachte keus gemaakt voor een bepaalde setting, manoeuvreert omzichtig, bruuskeert niet en probeert te voorkomen dat medewerking wordt geweigerd. Wil dit zeggen dat de etnograaf de respondent een rad voor ogen draait en hem onder valse voorwendselen laat meedoen aan zijn onderzoek? Neen, absoluut niet. Etnografen bouwen een relatie op en leren hun respondenten over een lange periode kennen. Wanneer de situatie daarvoor geschikt is, zullen zij tekst en uitleg geven. De etnograaf bepaalt zelf wanneer zich een geschikt moment voordoet.

Wij kennen deze praktijk uit ons eigen onderzoek naar Hawala bankiers in Afghanistan, naar Marokkaanse boefjes, straatdealers en krakers. Een fraaie beschrijving geeft ook Tim Boekhout van Solinge als hij in het nieuwe *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit* vertelt over zijn onderzoek naar het illegale kappen van tropisch hardhout.

Het is natuurlijk niet de bedoeling dat onderzoekers bij het betreden van het veld alle ethische kwesties los moeten laten, maar dit laat onverlet dat een strikte toepassing van *informed consent* niet haalbaar is in de etnografische praktijk.

Er zijn ontwikkelingen van voortschrijdende standaardisering bij het opzetten van onderzoek die ons zorgen baren. Collega's die internationaal vergelijkend onderzoek willen doen, moeten met buitenlandse co-onderzoekers tot een vergelijk komen, ook ten aanzien van ethische richtlijnen. Uit eigen ervaring weten wij dat het samenwerken met Amerikaanse onderzoekers kan betekenen dat de meest strakke (Amerikaanse) regels ook door andere onderzoekers moeten worden overgenomen, anders is Amerikaanse (deel)financiering niet haalbaar. Dat is op zich al onwenselijk, maar wanneer we nu in Nederland, bijvoorbeeld vooruitlopend op zulke samenwerking, onszelf strenge richtlijnen gaan opleggen om zulke samenwerking te vergemakkelijken, dan wordt etnografisch onderzoek het kind van de rekening. Sommigen voorzien dat in de nabije toekomst in de sociale wetenschappen een wettelijke formalisering van ethische richtlijnen zal plaatsvinden, analoog aan die in de medische wetenschappen. Reglementen die (alle) onderzoekers *informed consent* opleggen, hebben geen oog voor etnografisch onderzoek. Wij vinden het belangrijk dat niet alleen etnografen van deze dreigende ontwikkeling op de hoogte moeten zijn, maar ook andere onderzoekers, beleidsmakers, subsidieverstrekkers, enz. Ook studenten criminologie dienen gewezen te worden op de contraproductieve effecten van *informed consent*.

Een interview met Richard Staring
Melvin Soudijn

Richard Staring is vorig jaar december benoemd tot professor aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij bekleedt nu de bijzondere leerstoel 'Mobiliteit, toezicht en criminaliteit'. Ook heeft Richard onlangs een nieuw onderzoeksproject afgerond. Als alles volgens planning verloopt, zal het bij het NVK-congres van 14-15 juni worden gepresenteerd. Twee redenen dus om Richard eens over zijn lievelingsonderwerp, illegale migratie en verblijf, te interviewen. We hebben op zijn werkkamer aan de Erasmus afgesproken.

Kan je iets vertellen over je laatste onderzoeksproject?

Samen met Medea van Schijndel, Sara Noya en Janine Alves d'Almeida hebben we onderzoek gedaan naar vrijwillige terugkeer van illegalen uit Nederland naar hun moederland. Dit onderzoek is gefinancierd door NGO Maatwerk bij Terugkeer. Meestal gaat onderzoek naar terugkeer over mensen uit de asielketen, maar wij waren met Maatwerk benieuwd hoe mensen die geen asiel hebben aangevraagd omgaan met terugkeer. Daarbij probeerden we in het bijzonder ook de omgeving van deze mensen mee te nemen. Dat wil zeggen, welke ondersteuning kregen deze illegale mensen vanuit hun eigen etnische gemeenschap hier in Nederland maar ook in hun thuisland bij de beslissing om terug te keren. We hebben ons daarbij op vier verschillende groepen gericht, Colombianen, Brazilianen, Nigerianen en Ghanezen. Door veldinterviews probeer je er dan achter te komen welke motieven een rol spelen en hoe beslissingen tot stand komen. Het gaat daarbij niet alleen over de ideeën die over terugkeer leven, maar ook hoe daarnaar gehandeld wordt. In totaal hebben we een man of 30 gesproken.

Kan je iets vertellen over uitkomsten?

Er is een duidelijk verschil tussen Zuid-Amerikanen en Afrikanen op te tekenen. Mensen uit de eerste groep komen veel individueel tot hun terugkeerbeslissing. Als zij op een gegeven moment voor zichzelf de knoop hebben doorgehakt,

kunnen zij van vandaag op morgen teruggaan. Bij de Afrikanen wordt het thema meer collectief beleefd. Daardoor is terugkeer soms ook moeilijker. Er wordt veel meer rekening gehouden met de familie in Afrika die terugkeer toch als een soort van falen beschouwt. Ik zeg niet dat Afrikanen niet terug kunnen keren. Zij moeten alleen voor derden veel meer aannemelijk maken dat illegaal verblijf hier geen enkel toekomstperspectief heeft.

Kun je dit verschil in beleving verklaren?

Ik vermoed dat voor de Afrikanen de migratie naar bijvoorbeeld Nederland toch meer dan voor de Zuid-Amerikanen als overlevingsmechanisme voor de hele familie geldt. Zo hebben we bij de terugkeer van een Ghanees, letterlijk iemand horen zeggen dat de familie daardoor weer een mond extra te voeden heeft. De familie voelt zich aan de ene kant verantwoordelijk voor al zijn leden, maar probeert aan de andere kant ook zoveel mogelijk zijn schaarse middelen niet over te belasten.

Daarnaast speelt ook nog een tweede punt een rol. Tussen Zuid-Amerikanen heerst onderling meer wantrouwen dan tussen de Afrikanen. Daardoor nemen Zuid-Amerikanen minder snel andere mensen in vertrouwen met hun problemen en vragen. Afrikanen kunnen wat dat betreft veel meer op hun gemeenschap leunen.

Waar ligt dat wantrouwen aan?

Zuid-Amerikanen zijn zich ten eerste sterk bewust van een politieke dimensie. Staan anderen wel aan dezelfde kant van het politieke spectrum. Is de ander daarmee goed of fout? Ten tweede heerst er ook angst voor criminaliteit. Je weet nooit wie je tegenover je hebt. Dit is met name bij Colombianen goed te merken. Zij weten dat er op grote schaal in Nederland cocaïne uit Colombia wordt ingevoerd. Daar zijn natuurlijk Colombiaanse criminelen bij betrokken. Als je dan een vreemde ontmoet, wie weet of die geen crimineel is. Er is angst dat je misschien dan onvoorzien ook betrokken raakt in de cocaïnehandel.

Nigerianen hebben ook in Nederland niet echt een positieve naam. Denk aan 419-fraude of betrokkenheid bij andere vormen van criminaliteit.

Dat is waar, en dat zie je ook in de onderzoeksresultaten terug. Ten opzichte van Ghanezen, zijn Nigerianen onderling ook wantrouwender. Maar ten opzichte van Zuid-Amerikanen is er wel degelijk verschil. Dit komt misschien ook wel door de aard van de misdrijven. Van cocaïnehandel weet iedereen dat het verboden is. Er kan ook geweld bij komen kijken. Maar fraude en oplichting worden niet altijd even negatief gezien zoals dat bij de drugshandel het geval is.

Net als mensensmokkel, dat wordt vanuit bepaalde etnische gemeenschappen ook niet altijd als iets negatiefs gezien.

Precies. Een mensensmokkelaar maakt het maar mooi mogelijk om hier naar Nederland te komen, wat anders niet gelukt zou zijn. Zulke thema's probeer ik ook in mijn onderzoeken te benadrukken. Als je je weet te verplaatsen in je onderzoekssubject, dan kan je ook veel beter bepaalde redeneringen volgen. Wij kunnen als Nederlandse burgers wel iets als een crimineel verschijnsel zien, maar als datzelfde iets binnen bepaalde subculturen breed wordt gedragen, dan moet je als overheid goed nadenken hoe je wilt interveniëren.

Je pleit dus voor een perspectief van binnenuit?

Ja, door mijn antropologische achtergrond vind ik het belangrijk om niet alleen als buitenstaander naar bepaalde problemen te kijken, maar door onderzoek van binnenuit te snappen waarom onderzoekssubjecten op een bepaalde manier reageren en hoe zich een dergelijk perspectief verhoudt tot de perspectieven van anderen en de consequenties hiervan.

Gaat het daarbij alleen om migratie?

Nee, hoewel ik natuurlijk door jarenlang onderzoek naar migratie hier veel van afweet. Maar vanuit mijn vakgroep probeer ik studenten het belang van gedegen veldwerk in het algemeen bij te brengen. Ik hoop daarom ook voortbordurend op de traditie van de jaren '30 Chicago-school en de antropologie jonge onderzoekers op te kunnen leiden die op buurtniveau of binnen etnische gemeenschappen dergelijk etnografisch onderzoek kunnen doen. Zo is Robby Roks nu bijvoorbeeld bezig met onderzoek naar de invloed van een bepaalde jeugdbende op de lokale gemeenschap in Den Haag. Andere jonge onderzoekers als Tom de Leeuw, Medea van Schijndel en Abdessamad Bouabid bedienen zich eveneens van een sterk etnografisch perspectief bij hun promotieonderzoek. Het beschrijven van dergelijke perspectieven van binnenuit is belangrijk om te begrijpen waarom mensen doen wat ze doen en levert vaak ook relevante inzichten in de effecten van het overheidsbeleid dat zich op deze groepen richt.

Wie meer over de Chicago-school benadering wil weten, raad ik aan tijdens het congres Richard in de wandelgangen aan te spreken of later persoonlijk contact met hem te zoeken.

Uit het onderzoeksveld

'The Boys and Girls Next Door'; Doing Research with 'Organised Criminals'

Georgios A. Antonopoulos, Teesside University, UK

As social research methods teacher, I regularly face the same question from final year undergraduate and postgraduate students: "can I really do research with 'organised criminals' for my dissertation?" Those who are persuaded or assured that this type of research is indeed possible, are then faced by the ethics committee (often comprising of not-so-research-active members ignoring the 'basics' of social research) that declines permission to students to enter the field on the basis of 'safety' and ethical issues involved. These are some more indications that 'organised crime' has been surrounded by the myth of the 'underworld' allegedly separate from the 'upperworld'. It has also been surrounded by the myth of it being related to extremely dangerous 'organisations' comprising of violent individuals, and insulated from the rest of the society.

This article is a short reflection on conducting empirical research (interviews) with 'organised criminals' and specifically (retired) cigarette smugglers and migrant smugglers. The interviews, which were conducted in the context of an ethnographic study with the Kurdish community in a locality in the UK, not only provided me with information about these two types of crime but also (directly or indirectly) about ac-

cessibility of 'organised criminals'.¹ Apart from the stage of data collection, there are some basic stages, which are fundamental to most types of ethnographic study: gaining access, preliminary socialization, being accepted, and 'going native'. This article briefly discusses the practicalities involved in these four stages.

1. Gaining access. The research was conducted in a town in the North-East of England. This town has accepted a number of migrants from Asia and Africa (but also from Eastern Europe) in the last decade. Kurdish people have migrated to the particular town for primarily two reasons; the British Government 'no choice' dispersal policy, and the fact that the town is commonly regarded as 'a cheap place to live'. I have lived in a neighbourhood of this town since 2001; a neighbourhood that has the town's largest concentration of Kurdish people. The research was initially facilitated by my accidental meeting with Burhan, a 25-year-old Kurd in February 2004, in a local mini-market selling Mediterranean and Middle-eastern products. It is Burhan, effectively my 'gatekeeper', who initiated the contact with me, speaking to me in my mother tongue, Greek. We had a lengthy chat, exchanged phone numbers and he asked me whether I knew any local businesses that were looking for employees. At that time, an acquaintance of mine, owning an Arabian restaurant in the town was looking for a kitchen helper, and a couple of days later I introduced him to my informant, who was immediately hired. In my opinion this was a crucial point in my research not only because it helped me establish a good relationship with the informant but because my name was heard in the social circle of my initial participant.
2. Preliminary Socialisation. Having gained an initial access to the research field, I was also faced with new forms of communication, new definitions of acceptable behaviour and, perhaps most importantly, social roles. For instance, Kurdish people stare at other people to an extent that could be considered as aggressive and indiscreet by westerners. As time went by, opportunities for greater socialisation not only with my initial informant but also with a number of Kurdish people were presented. It is interesting to note that if one meets one Kurdish they will most certainly meet many more. The reasons are that a relatively large number of Kurdish people tend to live in a single house, and that they tend to accept a relatively large number of visitors from other localities in the country. During the preliminary socialisation process I possessed four advantages which were contended upon my social and demographic characteristics: First, I am male about the same age as the vast majority of the Kurdish migrants in the North East town. Second, I lived in the same neighbourhood as the majority of Kurdish migrants in the town including the retired cigarette smugglers interviewed. Third, for all Kurdish people that I met, I was 'the Yunani' ('the Greek' in Kurdish). The very fact that I am Greek, was extremely beneficial in my encounters with members of the Kurdish community, and this was due to the common historical 'rival', Turkey. Simultaneously, the fact that I was non-British meant that I was not an undercover police or immigration officer.

3. Being accepted. It is very difficult for me to distinguish the period of gaining access and socialising, and the period of being accepted. But a point came when it was certain that I was (almost) fully accepted by a part of the Kurdish community in the particular town including the 'organised criminals' I met, and that I was perceived as an 'honourary Kurdish'. The Kurdish migrants I befriended were at that point in time my social circle. They were not only my research participants, but also the people I would socialise and enjoy leisure time with. At one point, I was even made an offer: to participate in a proposed cigarette smuggling scheme that would start in the UK; an offer which I kindly refused.
4. 'Going native'. Apart from conducting interviews, my fieldwork involved spending time with Kurdish people in houses, pool houses, cafés, pubs and bars, restaurants, public parks, listening to some of their favourite Kurdish, Greek, Turkish and Iranian singers and tolerating Eminem played at high volume, driving cars, playing football, discussing the issues that concerned them, accompanying them in important for them situations, translating official documents, as well as doing absolutely nothing! During this period I was blending the role of the researcher and the role of the friend.

So what do the practicalities in these four stages show about conducting research with 'organised criminals'? 'Organised crime' structures can comprise of individuals who can be as close to the researcher as his/her neighbours, as the boys and girls next door. Granted, cigarette smuggling is not the same as drug smuggling but why should drug smugglers be the archetypal 'organised criminals' anyway? Getting close to prospective interviewees is difficult but perhaps easier than it initially looks. Although 'luck', 'chance' and 'fate' may appear as extremely functional for this type of research, approaching 'organised criminals' for ethnographic purposes requires at least some immersion into their social environment. It is this immersion that enhances a researcher's luck, increases chances and makes meeting 'organised criminals' fate; and it is this immersion that is already part of the life of many including students (though not so many ethics committee members). Retired 'organised criminals' are perhaps more accessible than active ones, and participants in illegal-but-non-criminal markets/activities are perhaps more accessible than participants in illegal-but-criminal (as well as legal-and-criminal) markets/activities. Considering whether and how their personal characteristics hamper or facilitate the research is an advantage. As is offering something to their participants. Sometimes just listening to marginalised individuals is enough, as your interest can be flattering for them or ease some of their frustration. If one provides something from oneself (time, a story, a 'sensitive' information etc.), you may be surprised by the amount of information that 'organised criminals' will offer. In this process, the researcher inevitably assumes the status of a 'friend', 'friend-of-a-friend', 'neighbour', 'helper', 'client', 'interpreter' or simply 'acquaintance' because the researcher having the 'researcher' status only makes no sense to the participants.

In this short piece I do not claim that I have interviewed the archetypal cigarette smuggler or migrant smuggler or, even

more so, the archetypal 'organised criminal'; neither that dangerous and less accessible/inaccessible 'organised criminals' do not exist (see Ken Pryce (1979) who was killed when he turned his attention on Caribbean 'organised crime'). I simply note that generally the stereotypical 'organised criminal' of the likes of Keyse Söze, Vito Corleone and Tony Montana is rather uncritically viewed as the standard 'organised criminal' which may lead to pre-conceived ideas about accessibility for research, the dangerousness of fieldwork, and the prospective researcher's self-perception as Donnie Brasco to be. The more one approaches an 'organised criminal', the more the stereotypical 'organised criminal' image dissolves. To the point that it may lead to a huge disappointment for researchers, if they are successful in finally accessing 'organised criminals': "Is that all there is...?"

Pryce, K. (1979). Endless Pressure. Bristol: Bristol Classical Press.

¹ A more detailed account of the methodological process for this research as well as ethical issues can be found in Trends in Organised Crime 11(1).

Slachtoffers van vermoedens. Verslag van een demonstratie op 24 april te Den Haag

Joris van Wijk, Vrije Universiteit

Op 20 april krijg ik een persbericht van de Unie van Afghaanse Vluchtelingen in Nederland. Vier dagen later zal in Den Haag van 14.00 tot 16.00 uur een demonstratie plaatsvinden tegen het zogenaamde 1F-beleid. Honderden Afghanen zijn vanaf 2000 door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) als vermoedelijke oorlogsmisdadigers geïdentificeerd en daardoor niet voor asielbescherming in aanmerking gekomen. Omdat zij vanwege de veiligheidssituatie of een niet meewerkende ambassade ook niet teruggestuurd konden worden naar Afghanistan, hebben velen van hen jaren in de illegaliteit geleefd. Ze voelen zich slachtoffer van een kafkaësk administratief systeem. De bureaucratie van de IND geeft ze geen papieren vanwege vermoedens, terwijl het openbaar ministerie niet bij machte is deze vermoedens om te zetten in wettig en overtuigend bewijs. Bungelend tussen slachtoffer- en daderschap en met geen uitzicht op een permanente verblijfstitel, gaan ze de straat maar op.

Rond april was hun lot groot nieuws. Hart van Nederland, Pauw & Witteman, de Telegraaf; iedereen wilde met 1F-er Rafiq Naibzay en burgemeester Els Boot van Giessenlanden spreken over zijn ophanden uitzetting en het familiedrama dat daarmee zou samenhangen. Rafiq moet volgens Leers namelijk terug naar Afghanistan. Zijn vrouw en kinderen mogen wel in Nederland blijven. De uitzetting zou tot heibel leiden, of - zoals de burgemeester het verwoordde - een verstoring van de openbare orde met zich meebrengen. Kortom; veel gedoe. Rafiq's lot was zonder twijfel een Trending Topic op Twitter. De nieuwe Mauro was een in een rijtjeshuis wonende besnorde vijftigjarige moslim die met oorlogsmisdrijven in verband werd gebracht. Het kan verkeren.

Rond 13.20 sta ik op het Plein voor de Tweede Kamer. Ik ben vroeg, misschien kan ik mij dan door de kluwe van journalisten een weg banen naar enkele Afghanen om te vragen

of ze in verband met mijn onderzoek naar de effecten van het 1F-beleid geïnterviewd willen worden. Vanaf een uur of 13.30 druppelen steeds meer Afghaans uitzijnde mannen het Plein op. Sommigen in een wijdzittend pak met een bidkettinkje tussen de vingers, anderen met een bomberjack en een plastic tas in de hand. Allemaal rustig bewegend, op het bedaarde af. Een demonstratie van Armenen over de Genocide is net voorbij, een vertegenwoordiger van de Iraanse Mujaheddin die voor de rechten van zijn broeders in 'Camp Liberty' strijdt, pakt net zijn boeltje in. Nederlanders zijn het demonstreren blijkbaar verleerd; de enigen die er nog behoefte aan lijken te hebben zijn diegenen die het in hun geboortelanden niet mogen.

Als de groep mannen - aangevuld met enkele vrouwen en wat jongeren, in totaal ongeveer 80 mensen - in een kring onder het standbeeld van Willem I gaat staan, hebben alleen ik en een kerkelijke-noodopvang-uitziende man aandacht voor de groep. Twee agenten kijken op een afstandje vanaf hun mountain- of citybikes (daar wil ik vanaf zijn) toe. Ik lees in een pamflet dat wordt rondgedeeld dat dit de vijftiende keer is dat deze demonstratie tegen het 1F-beleid plaatsvindt. Dat kan het enigszins sleetse karakter verklaren. Het is meer een samenzijn in eigen kring; het gezamenlijk bevestiging zoeken van het leed dat hen is aangedaan. De meeste toespraken zijn net als de 'spandoeken' (kleurige vellen A3 papier met viltstift beschreven) in het Dari. Af en toe worden korte kreten in het Nederlands en Engels uitgeroepen: "Dit is geen recht", "Genoeg is genoeg", "We want justice". De zon breekt door. Een twintigjarige dame leest in perfect Nederlands het twee pagina's tellende pamflet op. Als ik haar later vraag of zij een dochter van een 1F-er is, antwoordt ze ontkennend. Haar ouders zijn wel Afghaans en ze is bezig met een 'soort juridisch onderzoek', maar kent de mensen die ze zojuist heeft voorgehouden dat ze schrijnende gevallen zijn eigenlijk niet. Ze weet ook niet precies wat 1F is.

Ik doe goede zaken voor mijn onderzoek. "Nee, ik kan jullie individueel helaas niet helpen, maar ben wel geïnteresseerd om jullie verhaal te horen en het in een wetenschappelijk artikel te verwerken. Niet hier, hier is het zo druk. Relatief dan. Kunnen we misschien een andere keer afspreken om nader over jullie huidige situatie en toekomstperspectief te spreken? Dat is geen probleem, ik kom wel naar Doetinchem/Groningen/Baexem toe." Aan het eind van de dag staan er zeven 06-nummers met ingewikkelde namen in mijn aantekenboekje. "We gaan bellen."

In het persbericht dat eerder was uitgegaan stond aangekondigd dat linkse Kamerleden een petitie in ontvangst zouden nemen. Ze komen niet. Ze vergaderen. Bijna twee uur lang blijft men in de kring staan en protesteren. Aan de rafelranden beginnen zich steeds meer kleine groepjes af te scheiden. Klokslag 16.00 valt de groep volledig uiteen. Kusjes en klapjes op de schouder worden uitgewisseld. De vellen papier worden door een kleine besnorde man opgehaald, in mapjes gedaan en centraal opgeborgen. Klaar voor volgend jaar....

Criminologische Conferenties

Studiemiddag 'Visies op slachtofferschap'

Marjolein Odekerken, Universiteit Leiden

Op 5 april 2012 vond weer een studiemiddag van de NVK plaats, in Leiden ditmaal. Het thema luidde 'Visies op slachtofferschap'. René van Swaaningen, voorzitter van de NVK, opende na het verstrijken van het Leids kwartiertje de bijeenkomst. De middag had een speciale aanleiding, namelijk de uitreiking van de Stockholmprize die Hoogleraar Victimologie en Menselijke Veiligheid Jan van Dijk heeft gewonnen. Deze Zweedse prijs wordt vanaf 2006 jaarlijks uitgereikt en wordt ook wel gezien als de Nobelprijs in de Criminologie. Van Dijk ontving deze prijs vanwege het opzetten van de Internationale Slachtofferenquête (International Crime Victims Survey). De prijs werd op 12 juni 2012 uitgereikt tijdens een ceremoniële bijeenkomst in het stadhuis van Stockholm in aanwezigheid van koningin Silvia van Zweden.

De eerste spreker op de NVK-studiemiddag was prijswinnaar professor Jan van Dijk zelf. De titel van zijn presentatie luidde: 'What's in a name, kritische reflecties op het slachtoffer-label'. Zijn presentatie was een beknopte weergave van zijn Tilburgse oratie. In zijn betoog van die middag werd duidelijk dat er verband is tussen het woord 'victima' en de oorsprong ervan in het Christendom. In de jaren vijftig constateerde Nagel al dat een slachtoffer werd vergeleken met een dood dier. Nagel is hier niet verder op doorgegaan maar Jan van Dijk is er mee door gegaan. In alle westerse talen blijkt de visie op het slachtoffer een dier dat geofferd is. Het woord is van oorsprong afkomstig uit de 16e eeuw van Calvijn, waar het slachtoffer werd gezien als gedupeerde en in verband werd gebracht met Jezus Christus; degene die geofferd wordt, oftewel een zondebok. In de 17e en 18e eeuw is dit label steeds meer vermenselijkt. Het woord slachtoffer is ook in Arabische landen een leenwoord geworden (vertaald in het Engels/Frans). In Van Dijks visie refereert de term slachtoffer aan 'in the shadow of the christ' en doet het

ons denken aan vergevingsgezindheid. Zo'n label heeft echter niet alleen een positieve kant. Waar men vroeger uitging van 'niet klagen, maar dragen en bidden' is nu meer en meer sprake van een keurslijf van het slachtoffer. De kracht van dit Christelijke label is verzwakt door secularisering. Jan van Dijk sluit zijn betoog met een pleidooi voor het spreekrecht van het slachtoffer en niet alleen aandacht voor de angst van een slachtoffer maar juist de focus op de strijd bare kant, de woede van het slachtoffer. Hij eindigde met de oproep om in het vervolg niet meer over slachtoffers te spreken, maar over gedupeerden. Dit is volgens hem een veel neutralere term.

De tweede spreker was dr. Lisa van Reemst, onderzoeker aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Zij presenteerde de resultaten van een ingediend artikel. Zij ging in op de vraag in hoeverre het Social Information Processing (SIP) model van Crick and Dodge (1994) bruikbaar is voor het verklaren van slachtofferschap. Dit model is ontworpen om sociale aanpassing van kinderen te kunnen verklaren. In haar presentatie gaf zij eerst kort de verschillende stappen van het model aan zoals het interpreteren van sociale informatie, de doelstelling en het uiteindelijk uit te voeren gedrag. Door het uitvoeren van een literatuurreview van 59 artikelen zijn enkele bevindingen naar voren gekomen. De verschillende SIP-stappen, zoals het interpreteren van sociale informatie en het kiezen van responsen, blijken gerelateerd aan slachtofferschap. Dit toont aan dat het SIP-model een bruikbaar model blijkt om slachtofferschap te verklaren. Enerzijds beïnvloedt SIP het slachtofferschap en anderzijds beïnvloedt slachtofferschap het SIP. Lisa schetste vervolgens enkele kanttekeningen. Hierbij introduceerde zij vervolgens enkele elementen die toegevoegd kunnen worden aan het model, zoals globale attitudes. Lisa eindigde haar presentatie met het aankaarten van een longitudinaal onderzoek in uitvoering naar het SIP-model specifiek gericht op agressie tegen politiemensen.

De laatste spreker was Dr. Sven Zebel met zijn presentatie over een quasi-experimentele studie naar psychologische effecten van 'slachtoffer-dadergesprekken'. Sven opende zijn presentatie met het benoemen van de achtergrond. Deze studie is uitgevoerd aangezien onduidelijk was wat precies de impact van dergelijke gesprekken was. Deze gesprekken vinden plaats op initiatief van Stichting Slachtoffer in beeld. Verschillende voorwaarden en uitgangspunten zijn hiervoor van belang zoals een neutrale organisaties, principes van vertrouwelijkheid, onpartijdigheid en vrijwilligheid en een constructieve houding van dader en slachtoffer. Indien geen *face-to-face* contact mogelijk is, vindt bemiddeling plaats via briefwisseling, pendelbemiddeling of een Echt-Recht conferentie. Er zijn 59 slachtoffers en 63 daders onderworpen aan zowel een voor- als een nameting. In de resultaten blijkt duidelijk een patroon naar voren te komen dat angst afneemt na contact, maar minder na een poging. De woede blijkt echter niet af te nemen. Bij dit onderzoek zijn ook een aantal kanttekeningen te maken: zoals de selection bias, bemiddeling alleen plaatsvindt bij lichte zaken en andere alternatieve factoren niet zijn opgenomen zoals persoonlijke kenmerken en ervaren leed van het slachtoffer van het delict. Met het bespreken van deze kanttekeningen eindigde Sven dan ook zijn presentatie.

Recent verschenen

- Bervoets, E., *Vlindermessen en djonko's. Jeugdcriminaliteit, hangjongeren en een praktijkverhaal uit West*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2012, 228 p., ISBN 978 90 5931 837 3.
- Boorsma, J.S.W., & Tjhuis, A.J.G., *Actoren in de strafrechtspleging* (tweede druk), Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2011, 120 p., ISBN 978 90 5931 713 0.
- Bremmers, Bo, Schoenmakers, Y. & Wijk, A. van, *Buurt-huizen en Marokkaans-Nederlandse Risicjongeren. Naar een praktische handreiking voor gemeenten*, Arnhem: Bureau Beke 2011, ISBN
- Buis, R., *Het verdachtenverhoor. Effectief communiceren aan de basis voor waarheidsvinding*, Zeewolde: Conferent Uitgeverij 2011, 135 p., ISBN 978 90 8176 350 9.
- Coster, W., *Tweehonderd jaar Nederlandse Rechtspraak 1811-2011. Het arrondissement Zwolle-Lelystad in fasen, facetten en figuren*, Uitgeversmaatschappij Walburg Pers 2011, 208 p., ISBN 978 90 5730 696 9.
- Derksen, T., *Leugens over Louwes*, ISVW Uitgevers 2011, 256 p., ISBN 978 94 9122 411 9.
- Eichelsheim, V.I. & A.M. van der Laan, *Jongeren en vrijheidsbeneming. Een studie naar de wijze waarop jongeren in Justitiële Jeugdinrichtingen omgaan met vrijheidsbeneming*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2011, 238 p., ISBN 978 90 8974 602 3.
- Eshuis, R.J.J., N.L. Holvast, H.G. van de Bunt, J.G. van Erp & N.T. Pham, *Het aansprakelijk stellen van bestuurders. Onderzoek naar de overwegingen die spelen bij het al dan niet intern aansprakelijk stellen van bestuurders en interne toezichthouders*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2011, 110 p., ISBN 978 90 5931 831 1.
- Ferwerda, H., Barlagen, S., Bos, J., Bremmers, B., Ham & Torre, E. van der, *Uitsupporters Centraal. Een onderzoek naar het bezoeken van uitwedstrijden in het betaald voetbal*, Arnhem: Bureau Beke 2011, 71 p., ISBN 978-90-75116-70-0.
- Ferwerda, H. & Ilse van Leiden, *De schade hersteld? Een onderzoek naar herstellbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen*, Arnhem: Bureau Beke 2012, ISBN 978 90 75116 73 1.
- Fischer, T.F.C., W.J.M. Captein & B.W.C. Zwirs, *Ge-dragsinterventies voor volwassen justitiabelen. Stand van zaken en mogelijkheden voor innovatie*, WODC/Boom Juridische uitgevers 2012, ISBN 978 90 8974 619 1.
- Ham, T. van, Leukfeldt, E.R., Bremmers, B., Stol, W.Ph. en van Wijk, A.Ph., *De kunst van het internet. Een onderzoek naar de online illegale handel in cultuurgoederen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2011, 132 p., ISBN 978 90 5931 692 8.
- Hoogerwerf, A., *Haat tegen minderheden*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2011, 137 p., ISBN 978 90 5931 674 4.
- Koemans, M.L., *The war on antisocial behaviour. Rationales underlying antisocial behavior policies. Comparing British and Dutch discourse analyses.*, Meijers Instituut 2011, 166 p., ISBN 978 90 646 501 3.
- Kolthoff, E.W., *Moedwil, misverstand of onvermogen? De queeste naar katalysatoren voor corruptie en ander niet integer gedrag*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2012, 50 p., ISBN 978 90 5931 805 2.

- Kuppens, J., Wijk, A. van & Klöne, E.-J., *Planmatig en flexibel Procesevaluatie gedragsinterventie CoVa+*, Arnhem: Bureau Beke 2012, ISBN 978 90 75116 74 8.
- Odinot, G., D. de Jong, J.B.J. van der Leij, C.J. de Poot en E.K. van Straalen, *Het gebruik van de telefoon- en internet in de opsporing*, WODC/Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012, 306, p. ISBN 978 90 5931 846 5.
- Op de Beeck, H., *Strain en jeugddelinquentie: een dynamische relatie. Een toets van twee centrale verklaringsmechanismen uit Agnew's General Strain Theory*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2012, 353 p., ISBN 978 90 5931 812 0.
- Roessingh, M. & Ramesar, P., *Slaven in de polder. Hoe sekswerkers, schoonmakers en seizoenarbeiders worden uitgebuit*, Amsterdam: Uitgeverij Atlas, 288 p., ISBN 978 90 450 2005.
- Ruiters, S., Tolsma, J., Hoon, M. de., Elffers, H., & Laan, P. van der, *De burger als rechter. Een onderzoek naar geprefereerde sancties voor misdrijven in Nederland*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2011, 202 p., ISBN 978 90 5931 761 1.
- Schalkwijk, Frans, *Emoties bij jongeren. Theorie en diagnostiek van het geweten*, Amsterdam: Uitgeverij Boom 2011, p. 368, ISBN 978 94 6105 198 1.
- Schoenmakers, Y., Leiden, I. van, Bremmers, B. & Ferwerda, H., *Onder Controle? Een procesevaluatie van de gedragsinterventie 'Korte Leefstijltraining voor verslaafde justitiabelen'*, Arnhem: Bureau Beke 2012, ISBN 978 90 75116 75 5.
- Stol, W., Tielenburg, C., Rodenhuis, W., Pleysier, S. & Timmer, J., (red.), *Basisboek integrale veiligheid, tweede druk*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2011, ISBN 978 90 5931 697 3.
- Stol, W. & Wijk, A. van (red.), *Inleiding criminaliteit en opsporing*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2011, 303 p., ISBN 978 90 5454 979 6.
- Swaaningen, R. van & J.R. Blad, *De ontmaskering van het strafrechtelijk discours. Een bloemlezing uit het werk van Louk Hulsman*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012, 213 p., ISBN 978 90 5931 325 1.
- Tavis, C. & Aronson, E., *Er zijn fouten gemaakt (maar niet door mij)*, Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds, 280 p., ISBN 978 90 5712 339 9.
- Teeuwen, M., *Verraderlijk gewoon. Licht verstandelijk gehandicapte jongeren, hun wereld en hun plaats in het strafrecht*, Amsterdam: Uitgeverij SWP 2012, 192 p., ISBN 978 90 8850 325 2.
- Veraart, C.J.W., *Valse zeden. Voor de schuur, in de schuur, na de schuur*, Nijmegen: Juridische uitgeverij Ars Aequi 2012, p. 172, ISBN 978 90 6916 657 5.
- Weijers, I., *Parens patriae en prudentie. Grondslagen van jeugdbescherming*, Amsterdam: Uitgeverij SWP 2012, 88 p., ISBN 978 90 8850 319 1.
- Weijers, I., *Slachtoffer-dadergesprekken in de schaduw van het strafproces*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012, 144 p., ISBN 978 90 5931 782 6.
- Wijk, A. van & Schoenmakers, Y., *Doorgeslagen. Een exploratief onderzoek naar gewelddadige verkrachtingen en verkrachters*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2011, 192 p., ISBN 978 90 5931 735 2.

Oraties en promoties

- **Richard Staring**, Erasmus Universiteit Rotterdam, bijzonder hoogleraar Mobiliteit, toezicht en criminaliteit, 2 december 2011.
- **Ido Weijers**, Universiteit Utrecht, hoogleraar jeugdbescherming aan de Universiteit Utrecht, 20 januari 2012.

Benoemingen, onderscheidingen etc.

- Gent (Universiteit Gent, Institute for International Research on Criminal Policy): **Tom Daems** wordt op 1 oktober 2012 aangesteld als docent criminologie en rechtssociologie.
- Utrecht (Hogeschool Utrecht, Kenniscentrum Sociale Innovatie): **Andrea Donker**, lector Regie van Veiligheid.

Agenda

- Internationale conferentie 'Indigenous Police Forces in Europe and the Holocaust 1939- 1945', maandag 25 juni 2012, in Mechelen, België.
- 23ste Polizeihistorisches kolloquium, 5-7 juli 2012, Huis 't Veld in Warnsveld.
- The 2012 Annual Meeting of IPES, International Police executive Symposium, 5 t/m 10 augustus 2012, United Nations, New York.
- Praktijkdag 'De aanpak van geweld tegen overheidsdienaren', 6 september 2012, Jaarbeurs Utrecht.
- International Conference on Environmental Crime and its Victims, 17 en 18 september, TU Delft.
- CPS-studiedag 'Politie surveillance en noodhulp in review: transversaliteit doorheen toezicht en interventie', 18 september 2012, Beveren, België.

COLOFON

Redactie:

M. Soudijn en J. van Wijk m.m.v. Charlotte Helmer

De Criminoloog wordt 2 x per jaar per e-mail verzonden aan de leden van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie en abonnees van het Tijdschrift voor Criminologie - TvC.

Correspondentieadres:

De Criminoloog, t.a.v. Charlotte Helmer
Postbus 71304
1008 BH Amsterdam
redactie.tvc@nscr.nl
www.criminologie.nl/nvk,
waar u zich ook kunt aanmelden als lid van de NVK